

- KERTÉSZ, Á.–HUSZÁR, T.–TÓTH, A. 2000. Soil Erosion Assessment and Modelling. – In: KERTÉSZ, Á. and SCHWEITZER, F. (eds): Physico-geographical Research in Hungary. Studies in Geography in Hungary 32. pp 63–74.
- KOCSIS K. (szerk.) 1997. Erdély területének etnikai térképe. – MTA FKI, Bp.
- KOCSIS K. (szerk.) 2000. Szlovákia mai területének etnikai térképe. – MTA FKI, Bp.
- KOCSIS K. (szerk.) 2001. Kárpátalja mai területének etnikai térképe. – MTA FKI, Bp.
- KOCSIS K.–BOGNÁR A. (szerk.) 2003. Horvátország pannon területének etnikai térképe. – MTA FKI, Bp.
- KOCSIS K. (szerk.) 2004. A Vajdaság mai területének etnikai térképe. – MTA FKI, Bp.
- MAROSI S.–MESKÓ A. (szerk.) 1997. A Paksi atomerőmű földrengésbiztonsága. – Akadémiai Kiadó, Bp. 178 p.
- SCHWEITZER, F.–BOGNAR, A.–KIS, É. 2003. Northern Adriatic sequences interpreted according to the Mediterranean and Alpine chronology - (poster)
- SCHWEITZER, F.–BOGNAR, A.–KIS, É. 2003. Relationship between floods and silting up the flood plains - (poster)
- SCHWEITZER F.–TINER T.–BÉRCI K. 2003. A püspökszilágyi RHFT környezet- és sugárbiztonsága. – MTA FKI, Bp. 258 p.
- ZENTAI L. 2000. Számítógépes térképészet. – ELTE Eötvös Kiadó, Bp. 248 p.

Izsák, É –Schulz, M. (Hrsg): Cityfunktionen im Wandel: Berlin–Budapest. Berliner Geographische Arbeiten. Heft 104. Geographisches Institut der Humboldt-Universität zu Berlin. Berlin, 2006. 203 p.

A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem és a berlini Humboldt Egyetem közös kutatási projektjének eredményeként megjelent tanulmánykötet a magyar és a német főváros központjának öt legjellegzetesebb szerepkörét hasonlítja össze egymással, egyben történeti visszapillantást is adva a cityfunkciók változásának jobb szemléltetéséhez.

A belső kerületek térstruktúrájának sajátosságait a szerzők alapvetően a lakó-funkció, a kiskereskedelmi funkció, a pénzügyi szektor, a kultúra, valamint a kormányzati funkció összességének egyedi, csak a belvárosokra jellemző megjelenési formáival magyarázzák. A 9 kutató által írt könyv külön-külön fejezetben mutatja be az egyes cityfunkciókat Berlin és Budapest példáján, amit az adott szakasz lezárásaként az egyes szerepkörök összehasonlító elemzése követ.

Már az első átlapozáskor szembetűnik, hogy a kötet eléggé szokatlan módon „többnyelvű”; a zömében német nyelven íródott tanulmányok mellett angol, sőt magyar (!) fejezetrészek, fordítások „színesítik” a képet. Előjáróban leszögezhető, hogy a kiadvány szerkezetileg logikusan felépített, bár a nem egységes nyelvhasználat mellett kisebb mértékben ugyan, de a folyamatos számozásból adódó, három, négy, ill. öt tagból álló „alfejezet-számokódok” is zavarják az áttekinthetőséget.

A bevezető részben a szerkesztők azokat a központi területeket (city-k) határolják le, amelyekre a funkció vizsgálatok kiterjednek. Budapest központjaként a Nyugati teret, a Moszkva teret, a Móricz Zsigmond körteret, a lágymányosi új egyetemi negyedet, valamint a Millenniumi Városközpontot összekötő útvonalak által körbezárt térrész szerepelt. A magyar fővárosban a gyűrűs-sugaras városszerkezet miatt a lehatárolás könnyebb volt, ugyanakkor Berlin helyzete merőben más. A történelmi okok következtében kettős központú német főváros city-je mértani pontossággal nehezen jelölhető ki, ezért a könyvben szereplő tanulmányok az 1999-ben a várospolitikai által meghatározott, „Planwerk

Innenstadt” nevű, 30 km²-es belvárosi térrészt vették mintaterületnek. Már a bevezetést olvasva érezhető, hogy a berlini cityfunkciók vizsgálata Budapesthez képest bonyolultabb feladat, hiszen a közel fél évszázadon át eltérő politikai-gazdasági keretek között fejlődő Nyugat- és Kelet-Berlin két, kapitalista, ill. szocialista városfejlődést tükröző belvárosa mind a mai napig jól kimutathatóan eltérő sajátosságokkal rendelkezik.

A bevezetés, a kutatási koncepciók felvázolása, és a két város történelmének rövid áttekintése után következik a tanulmánykötet lényegi része, az egyes cityfunkciók tárgyalása. Ezek közül elsőként a belvárosi lakófunkcióról, a lakások és a népesség számának alakulásáról olvashatunk. Marlies SCHULZ írása történelmi visszapillantást követően az egykori Nyugat- és Kelet-Berlin központjának eltérő fejlődését mutatja be. Míg Kelet-Berlinben az NDK-éra alatt döntően a belvárosi lakótelep-építkezések miatt növekedett a lakófunkció jelentősége, addig a nyugat-berlini városközpontban ezzel ellentétes folyamatok játszódtak le, összhangban a 20. sz. kapitalista városfejlődésével. 1990 után azonban az egykori Nyugat-Berlin területén több új, nagy lakónegyed épült (részben a rendelkezésre álló szabad területeknek köszönhetően), és ezzel párhuzamosan elkezdődött a dzsentrifikáció is. Az egykori Kelet-Berlinben ugyanakkor az újraegyesülés után megindult az elvándorlás a belső kerületekből, csökkent a lakófunkció jelentősége.

Első látásra a kelet-berlinihez hasonló folyamatok játszódnak le Budapesten is, amit Izsák Éva vázol fel a tanulmányában. A két város lakófunkció-változásait összefoglaló alfejezet azonban hangsúlyozza a markáns különbségeket: Budapesten a megüresedő lakások helyét szinte azonnal magas szintű szolgáltatások, irodák foglalták el, tovább növelve ezzel a belvárosi ingatlanok értékét. Ezzel ellentétben Kelet-Berlin egykori városközpontjának lakásai elértéktelenedtek, a belvárosi panelek nem vonzóak, és sok az üresen álló lakás is. A szerzők helyesen állapítják meg, hogy a lakófunkciónak mindkét főváros központjában mind a mai napig fontos szerepe van, ellentétben a legtöbb nyugat-európai és amerikai nagyvárossal.

A következőkben tárgyalt cityfunkció a *kiskereskedelem*, amely valóban leginkább a nagyvárosok belső kerületeiben összpontosul. Elmar KULKE rámutat arra, hogy a 2. világháborúig Berlin belvárosában a kiskereskedelem a nyugat-európai mintát követve fejlődött, ugyanakkor már jóval a város kettéosztása előtt, az 1930-as években két kereskedelmi központ alakult ki, az egyik a Kurfürstendamm, a másik a Friedrichstraße környékén. 1945 után jórészt ezek a kiskereskedelmi magterületek képezték a két külön ország két külön városának kereskedelmi központját. Kelet-Berlinben aztán a Friedrichstraße helyett lassan a szimbolikus főtérré fejlesztett Alexanderplatz vette át a vezető szerepet a kiskereskedelem terén. 1990 után a kereskedelem térszerkezete kissé átalakult, az egykori K-i és Ny-i központokat mintegy összekötvé létrejött egy kiskereskedelmi központ a Potsdamer Platz környékén is.

Berlinnel ellentétben a magyar főváros esetében nem beszélhetünk ilyen markáns térbeli tagolódásról, de Budapestre is jellemző a kiskereskedelem folyamatos „térváltoztatása”. UZZOLI Annamária kiválóan szemlélteti, hogy Budapest kiskereskedelmi központja 1945-ig egyértelműen a történelmi belváros volt, amihez 1945 és 1990 között csatlakozott a Rákóczi út és a Nagykörút; utóbbiak szerepe aztán a rendszerváltozás után lassanként csökkent. A külső kerületekben, ill. a city határain megépült nagy áruházak és „plázák” miatt a klasszikus belvárosi kiskereskedelmi funkció meggyengült, de nem tűnt el teljesen. Az összefoglaló tanulmány aláhúzza, hogy a német fővárosban a kiskereskedelem korábbi térbeli megosztottsága az újraegyesülés után gyorsan elmosódott. Ezzel szemben Budapest központjában elsősorban a MOM Park, a Mammut 1-2, a WestEnd City Center és a Skála „térfelosztó hatása” miatt, lassabban ugyan, de polarizálódás indult meg. Mindemellett megállapítható, hogy inkább a berlini city-re jellemző a nagy alapterületű üzletek térnyerése, Budapest belvárosában mindmáig a kisebb kiskereskedelmi egységek dominálnak.

A kötet által harmadikként tárgyalt belvárosi funkció a *pénzügyi szektor*. Széles körben ismert tény, hogy a bankok és az egyéb pénzügyi szolgáltatások nagymértékben kötődnek a belvároshoz. Sebastian KINDER írása jól összefoglalja a berlini pénzintézetek térbeli átalakulásának mozgatórugóit. A szerző kiemeli, hogy a második világháború előtt a német nagyipari tőke bankközpontjának számító Berlin pénzügyi szerepe 1945 után marginalizálódott. Nyugat-Berlinben a bankszektor elvesztette jelentőségét, Kelet-Berlin pénzintézeteit államosították. Az újraegyesítés után a várakozásokkal és a politikai törekvésekkel ellentétben Berlin nem nyerte vissza 1945 előtti vezető pénzügyi szerepét, ráadásul a belvárosban megőrződött a pénzügyi szektor térbeli megosztottsága is. VÁRADI Zsuzsanna munkájában rámutat arra, hogy Budapest Berlinnel szemben a történelem folytán mindvégig országa gazdasági-pénzügyi központja maradt, és a city szerepe nem csökkent az üzleti életben. Helyes a fejezetet lezáró összefoglaló megállapítás, miszerint napjainkban Budapest regionális pénzügyi szerepe fontosabb Berlinnél.

Negyedik jellemző cityfunkcióként a *kultúra* szerepét tárgyalja a könyv. Katja ADELHOF nagyívű munkája alapján pontos képet kaphatunk arról, hogy milyen tényezők miatt tekinthető Berlin Európa egyik kulturális fővárosának. A színházakról, múzeumokról és egyéb kultúrintézményekről részletes adatokat közlő szerző a kutatásai alapján megállapítja, hogy már a második világháború előtt egyfajta Ny-K-i megosztottság jellemezte a belváros „kulturális terét”; a kultúrfunkció a későbbi Nyugat- és Kelet-Berlin központjainak számító utcák, terek környékre összpontosult. A city K-i részén telepedtek meg a „hagyományos” kulturális intézmények, így a nagy múzeumok is (pl. Museuminsel), Ny-abbra viszont jellemzőbb volt pl. a „kávéházi kultúra”, az önképző szintársulatok jelenléte. Természetesen ez a széttagoltság 1945 után még markánsabbá vált. A „kultúra terének” kétszátatúsága még a 21. sz. elején is kimutatható, de a két egykori városközpont között, a Potsdamer Platz környékén már kezd kialakulni egy köztes kultúrcentrum.

Budapest esetében is megfigyelhető az, hogy a kultúra által frekventált területek időben jelentősen változnak. NIKITSCHER Péter tanulmányában helyesen állapítja meg, hogy a kultúrfunkció alapvetően az egész budapesti belvárosban jelen van. Mindemellett az utóbbi évtizedekben a budai vár határozottan felértékelődött a kultúra számára, párhuzamosan az ottani lakó- és kormányzati funkció szerepének csökkenésével. A két újonnan kialakuló budapesti kultúrcentrumnak, a Ráday utcának és az Andrássy út belváros felé eső szakaszának pedig igen jelentős kisugárzó hatása van a környező mellékutcák irányába is.

Ötödik cityfunkcióként a két város központjának *kormányzati* (és diplomáciai) szerepéről szóló tanulmányokat találunk a kötetben. Heike PETHE Berlinről szóló elemzéséből kitűnik, hogy a történelem fordulatai legerősebben az igazgatási funkció térszerkezetére hatottak és hatnak ma is. A 20. sz. elejére a német fővárosban önálló kormányzati negyed alakult ki a Wilhelmstraße környékén, és ezen a területen akart a hitleri Németország is új kormányzati központot kiépíteni. A sors fintora, hogy éppen ennek a negyednek a szomszédságában húzódott később Kelet- és Nyugat-Berlin határa, aminek hatására gyorsan megszűnt az itteni igazgatási centrum vezető szerepe. Az NDK-ban nem terveztek egységes kormányzati központot kiépíteni, de a Wilhelmstraße környékéről tervszerűen helyezték át a központi igazgatás épületeit az Alexanderplatz irányába. 1945 után a nagykövetségek a „csendes zsákutcává vált” Unter den Linden-en sorakoztak, jelentős területi koncentrációt mutatva. Nyugat-Berlinben természetesen nem létezett önálló kormányzati negyed. Az 1990 után egységessé vált Berlinben a minisztériumok továbbra is nagyobb területen szóródnak, de a Bundestag és környéke központi szerepe vitathatatlan.

A budapesti belváros kormányzati funkcióinak változását IZSÁK Éva és NIKITSCHER Péter tárgyalja. A két szerző rámutat arra, hogy a kormányzati funkciók manapság csaknem kizárólag a főváros V. kerületében tömörülnek, a budai vár elvesztette egykori jelentőségét.

A Budapesten működő külképviseletek térbeli megoszlása a rendszerváltozás után kismértékben változott: az Andrássy út, valamint a Thököly út környéke mellett a reprezentatív budai hegyoldalakon is egyre több nagykövetség létesült.

A tanulmányok kiválóan bizonyítják azt a tételt, hogy a német fővárossal ellentétben a budapesti belváros funkcióinak területi megoszlása egyszerűbben leírható. A magyar főváros cityfunkcióinak minőségi és térbeli jellemzői szerves fejlődés útján, lassabban, jól nyomon követhető módon változtak, az egységesült belváros a központi szerepköreit – kisebb területi átrendeződéseket leszámítva – mind a szocializmusban, mind a kapitalista fejlődési szakaszokban szilárdan őrizte. Berlin belvárosi funkcióinak térbeli jellemzőire azonban a történelem alaposan rányomta a bélyegét. A német birodalmi fővárost 1945 után a city területén is végighúzódoó határ, majd fal vágta ketté, teljesen megszakítva a korábbi városközpont-fejlődési folyamatokat. Az újraegyesülés után a két városból ismét az egységes Németország fővárosa, az Európai Unió legerősebb gazdasággal rendelkező tagállamának a központja lett, ami a city életében ismét földcsuszamlás-szerű átrendeződést hozott. Nem mellékes, de kevésbé ismert tény ugyanakkor az, hogy egy nyugati és egy keleti központ kialakulása már jóval a második világháború után elkezdődött; erre világosan rámutatnak a kiskereskedelmi és a kulturális funkciókat bemutató tanulmányok.

A könyv különös „többynyelvűségét”, ill. a némileg kaotikus fejezetszámozást a tartalom színvonala még könnyen feledtetné, de sajnós, az egyes tanulmányok sok kisebb-nagyobb helyesírási hibát, és tárgyi tévedést tartalmaznak. Ezek némelyike olyan súlyos, ami a tördelés előtti átolvasás részleges elmaradásáról árulkodik. Alapos korrektúrázás esetén aligha fordulhatott volna elő olyan eset, hogy félig német, félig magyar nyelvű mondat maradjon a szövegben.

A következetes elírás ellenére valószínű, hogy az egyes szerzők előtt is jól ismert a két világháború között Magyarországon regnáló kormányzó nevének helyesírása, mint ahogyan az is, hogy Budát nem 1868-ban, a Kiegyezés után egy évvel foglalták vissza a törököktől. Az egyik tanulmány állításával ellentétben Európa első földalatti vasútvonala nem Budapesten, hanem Londonban épült; a magyar Tanácsköztársaság 1919-ben volt (nem pedig 1918-19-ben). Hibásan leírt földrajzi és személynevekkel, törvény-hivatkozásokkal is több helyen találkozhatunk, és különösen szembetűnő, hogy a tanulmánygyűjtemény magyar társszerkesztőjének nevét már az egyik belső címlapon is elírták. A könyv végén szereplő magyar nyelvű összefoglaló pedig sejtethetően az előtte levő német szöveg magyartalan és pontatlan „tükörfordítása”, amely ráadásul még értelmetlen mondatokat is tartalmaz. Nem célom a hibák további felsorolása, mert igazából a kötet egészének tartalmát számottevően nem rontja, de az igényesebb olvasók joggal kifogásolhatják az elírásokat, rossz fordításokat. Mindemellett a könyv egészének formai pozitívumaként kell megemlítenem a jelentős számú, jól áttekinthető ábrát, melyek segítségével kiválóan sikerült illusztrálni az egyes cityfunkciók idő- és térbeli átalakulását.

A német és a magyar településföldrajzban egyre inkább elterjedő „transzformáció-kutatások” egyik állomásaként megszületett tanulmánykötet ajánlható a városföldrajz művelői, ill. a két város belső tereinek gazdasági-társadalmi folyamatai iránt érdeklődő közönség számára egyaránt, legyenek ez utóbbiak geográfusok, településfejlesztők vagy akár várospolitikusok. A könyv egészéből értékes tudás meríthető, nagyobb tartalmi és formai hibái pedig mindenkit az alapos, többszöri korrektúra szükségességére figyelmeztetnek.

KONDOR ATTILA CSABA